

BIBLIOTEKA
KSIĘŻY MISJONARZY
CZYTELNIA TEOLOGICZNA

Sygn. 11/11

NASZA PRZESZŁOŚĆ

Studia z dziejów Kościoła
i kultury katolickiej w Polsce

BIBLIOTHEKA

Congr. Miss.

Dem. Stradomienis

Signet. 62.906.11/11

Nr invent. _____

Nasza **PRZESZŁOŚĆ**

REDAKTOR
KS. ALFONS
SCHLETZ

Okladkę projektował
STANISŁAW KOBIELSKI

NASZA PRZESZŁOŚĆ

NOTRE PASSÉ

Etudes sur l'Histoire de l'Eglise
et de la Culture Catholique
en Pologne

Directeur: Alphonse Schletz

XV

Cracovie 1962

NASZA PRZESZŁOŚĆ

Studia z dziejów Kościoła
i kultury katolickiej w Polsce

Redaktor: Ks. Alfons Schletz C. M.

XV

Kraków 1962

Wydawnictwo
Instytutu Teologicznego Księży Misjonarzy
Adres Redakcji: Kraków, Stradom 4

Posmiertna maska 92-letniego Św. Józefa Kalasantego (1556-1649), założyciela Zakonu OO. Pijarów
(Muż.-sokz. 00, Pijarów w Rzymie)

Grób Św. Józefa Kalasantego w kościele Św. Pantaleona w Rzymie

LITTERAE APOSTOLICAE

QUIBUS S. IOSEPHUS CALASANCTIUS FUNDATOR ORDINIS
CLERICORUM REGULARIUM PAUPERUM MATRIS DEI
SCHOLARUM PIARUM, CAELESTIS PATRONUS CONSTITU-
ITUR OMNIUM SCHOLARUM POPULARIUM CHRISTIANA-
RUM UBIQUE EXSISTENTIUM

PIUS P.P. XII

AD PERPETUAM REI MEMORIAM

Providentissimus Deus, Qui numquam Ecclesiam suam contra inimicorum hominum conatus, opportunis auxiliis munire et aequatis temporum necessitatibus praesidiis defendere cessat, Nobis, christianae reipublicae bono provehendo iugiter intentis, misericorditer concedit ea Supremi Pastoris officia obire quae praesentia rerum adiuncta magis requirere videntur. Et revera hac Nostra aetate, qua puerorum et adolescentium recta institutio, ob plurimas et omnibus notas causas est necessaria, dum osiores, quotidie effutire non dubitant Catholicam Ecclesiam haud umquam aut raro et inepte infimae plebis necessitatibus consuluisse, propitia Nobis praebetur occasio in mentem fidelium omnium revocandi quae et quanta Christi Ecclesia, Sanctorum suorum opera et studio, omni tempore egerit ut pueri et adolescentes e populo egentiores et tenuiores ad virtutis semitam adducerentur, litterisque, scientiis et artibus, uno verbo, omni humanitate gratuito instituerentur. En, intra paucos dies, tertium feliciter explebitur saeculum ex quo Sanctus Iosephus Calasantius, Fundator Ordinis Clericorum Regularium Pauperum Matris Dei Scholarum Piarum, aetate gravis ac meritis superabundans, sanctissime obdormivit in Domino, et secundum pariter erit plenum saeculum ex quo idem sanctus vir, merito angelus et princeps studiosae iuventutis, jam cum in saeculo adhuc viveret, vocatus, a Decessore Nostro rec. me. Benedicto XIV, in Vaticana Basilica, intra Beatorum numerum sollemniter adnumeratus fuit. Nos igitur, qui geminatae laetitiae memorati Ordinis, de

christiana educatione optime meriti, jam per epistolam ad Prae-positum Generalem, quodammodo Nosmetipsos iunximus, nunc volumus novum propensae voluntatis Nostrae erga Calasancianam Religiosam Familiam testimonium proferre, etiam ut, Divini Magistri mandatis obsequentes, paternam assiduamque sollicitudinem Nostram erga pueros et adolescentes pauperes praesertim et omni ope destitutos, iterum iterumque manifestam faciamus; utque Christifideles universi erga Sanctum Iosephum Calasancium ejusque Sodales et Scholas Pias grati sint pro merito, ejusdem Patris Legiferi aliorumque venerabilium virorum exempla sequantur et frugiferis Ordinis laudati operibus adiumenta, pro viribus, conferant.

Gravissimis enim et indubiis probatum est documentis ipsum Calasancium, hac Alma in Urbe, ad Sanctae Dorotheae templum, trans Xystum pontem, anno MDXCVII, primam in Europa scholam publicam pueris e populo egenis et derelictis gratuito instituendis aperuisse. Ad quod saluberrimum et tunc praesertim maxime necessarium opus aggrediendum Vir Dei inde a suscepto, in Hispania, patria sua, sacerdotio, sibi ipsi visus est superne vocari, cum Urgellensis dioecesis Vicarii Generalis munere fungebatur. Narratur enim, cum in ea urbe commoraret, vocem ipsum audivisse intimam illud sibi iterum iterumque inculcantem: perge Romam, Joseph, perge Romam et, cum fluctuaret ancipite animo, multitudinem puerorum innumerabilem in somnis vidisse; ejusdem teneras adhuc mentes et juvenilia pectora ad pietatem et litteras ab se invitari, institui, doceri. Cuius visionis Iosephus recordatus est dum Romae commorans, quadam die, forum aliquod pertransiens, revera puerorum agmen ei ob oculos venit, scurrilia et turpia miseranda adeo licentia proferentium ut praecocem suam corruptionem satis satisque ostenderent. Videt Ille, miseretur ex animo et sibi dicta audit verba Spiritus Sancti: „Tibi derelictus est pauper, orphanus tu eris adiutor”. Scholas igitur, uti diximus, tunc fundavit quas Pias Calasancius ipse appellari voluit ut earum naturam et finem clare ostenderet quasque Dominus ejusque Sanctissima Mater, inter difficultates, hostilitates, persecutiones quamplurimas manifeste protegere numquam cessarunt atque e Decessoribus Nostris multi, inde ab initio, benigno prosecuti sunt favore, Clemens revera VIII, vix cognito Calasancii consilio gratis instituendi pueros ex plebe, patrocinio suo rem advocavit, et nisi morte praeventus esset, ipse Pias Scholas procul dubio approbavisset: Paulus V opus Iosephi „auctore Deo” susceptum dixit et anno MDCXVII Congregationem Scholarum Piarum instituit, quam a suo nomine Paulinam cognominari voluit; Gregorius XV, cui Sanctus Iosephus, Narniae commorans, superno lumine illustratus, electionem in Summum Pontificem praedixerat, princeps eiusdem Sancti et Sodalium amicus

fuit, nam Constitutione Sua Apostolica „In supremo apostolatus solio”, anno MDCXXI edita, Paulinam Congregationem ad gradum Ordinis Religiosi evexit et ejus Constitutiones paulo post probavit; Urbanus VIII vetuit ne alii Scholarum Piarum nomine, ad lucrum uterentur; Alexander VII Iosephi Beatificationis causam introduxit; Clemens IX omnes gratias omniaque privilegia e Gregorio XV Scholarum Piarum Ordini concessa iterum probavit et confirmavit; Clemens item XII sollemniter declaravit Iosepho missionem caelitus esse traditam maxime „ad exemplum primum exhibendum christianae popularis eruditionis universae”; Benedictus deinde XIV, qui Calasancium „Iobum legis gratiae” vocaverat illum inter Beatorum agmina, uti diximus, abhinc duo plena saecula, adnumeravit, donec Clemens XIII, anno MDCCLXVII, Eundem Sanctorum Albo accensuit. Postremus vero Benedictus XV sel. rec., hisce nostris temporibus, in pontificio documento anno MCMXVII edito, S. Conditori Scholarum Piarum primatui in provehenda puerorum pauperum gratuita institutione suam apposuit supremam sanctionem. Nil mirum proinde si Scholae Piae, tot et tantis munitae caelestibus praesidiis, tantis laudibus et suffragiis elatae et contra detractores protectae, brevi tempore, late in Italiam et Europam ac in Americam diffusae, uberrimos ubique virtutis et scientiae fructus protulerint et etiam hodie floreat ad ornamentum et laetitiam Ecclesiae Sanctae, ad utilitatem christianae iuventutis, cuius Sanctus Iosephus Calasancius inter maximos Patres et Magistros amantissimos est iugiter habendus. Haec omnia animo repetentes, et vestigiis imhaerentes tot Romanorum Pontificum, qui in hac Divi Petri Cathedra per tria haec saecula Nos praecesserunt, precibus quibus dilectus filius hodiernus Procurator Generalis Ordinis Clericorum Regularium Pauperum Matris Dei Scholarum Piarum, totius Ordinis vota expromens, Nos humiliter et enixe rogavit, ut, ad duplicis centenariae celebrationis, quam diximus, memoriam perennandam, ad antiquum Religionis Calasancianae desiderium, alias huic Apostolicae Sedi patefactum, explendum, Sanctum Iosephum Calasancium christianae popularis institutionis Patronum eligere de Nostra benignitate dignemur, ultro libenterque annere decrevimus. Quare, audito Venerabili Fratrem Nostro Clemente Sanctae Romanae Ecclesiae Cardinali Micara, Episcopo Veliterno, Sacrae Rituum Congregationis Praefecto, praesentium Litterarum tenore deque Apostolicae Nostrae potestatis plenitudine, perpetuumque in modum, Sanctum Iosephum Calasancium Confessorem omnium Scholarum popularium christianarum ubique existentium caelestem apud Deum Patronum constituimus, eligimus, declaramus. Contrariis non obstantibus quibuslibet.

Haec edicimus, statuimus, decernentes praesentes Litteras firmas, validas atque efficaces iugiter exstare ac permanere; suosque plenos atque integros effectus sortiri et obtinere; illisque ad quos pertinent seu pertinere poterunt plenissime suffragari; sicque rite iudicandum esse ac definiendum, irritumque ex nunc et inane fieri si quidquam secus, super his, a quovis, auctoritate qualibet, scienter sive ignoranter attentari contigerit.

Datum ex Arce Gandulphi, sub anulo Piscatoris, die XIII mensis Augusti, anno MCMXLVIII, Pontificatus Nostri decimo.

*De speciali mandato Sanctissimi
Pro Domino Cardinali a secretis Status
DOMINICUS SPADA, a Brevibus Apostolicis*

[Przekład polski]

BREWE OJCA ŚW. PIUSA XII

OGŁASZAJĄCE ŚW. JÓZEFA KALASANTEGO, ZAŁOŻYCIELA ZAKONU SZKÓŁ POBOŻNYCH (OO. PIJARÓW) I TWÓRCĘ BEZPŁATNEGO NAUCZANIA, PATRONEM CHRZEŚCIJAŃSKICH SZKÓŁ PODSTAWOWYCH NA CAŁYM ŚWIECIE.

PAPIEŻ PIUS XII

NA WIECZNĄ RZECZY PAMIĄTKĘ.

Bóg, który w swej Opatrzności zawsze w porę zapewnia Kościołowi swemu odpowiednią pomoc w walce przeciw niezbożnym zakusom nieprzyjaciół i nigdy nie przestaje bronić go skutecznie, Nam, nieustannie zabiegającym o dobro chrześcijańskiej społeczności, daje łaskawie możliwość spełnienia tych obowiązków Najwyższego Pasterza, których w szczególniejszy może sposób domagałyby się obecne czasy. W samej rzeczy dziś, gdy należyte wychowanie dzieci i młodzieży, na skutek znanych wszystkim licznych powodów, tym bardziej jest konieczne, ponieważ wrogowie nie wahają się zarzucać ustawicznie Kościołowi katolickiemu, że w ogóle nie dbał o potrzeby uboższych, albo mało i nieskutecznie, nadarza się nam stosowna okoliczność by przypomnieć wszystkim wiernym, czego Kościół Chrystusowy za staraniem Świętych swoich dokonał na przestrzeni wieków, aby ubogie dzieci i młodzież z prostego ludu wprowadzić na dro-

gę cnoty i bezpłatnie wykształcić w naukach i sztukach, słowem we wszystkich gałęziach wiedzy ludzkiej. Oto szczęśliwie za kilkanaście dni upłynie 300 lat od chwili, kiedy Św. Józef Kalasanty założyciel Zakonu Kleryków Regularnych Ubogich Matki Bożej Szkół Pobożnych w późnej starości, pełen zasług świętobliwie zasnął w Panu, a zarazem minie 200 lat odkąd tenże Święty Mąż, już za życia słusznie zwany aniołem i przewodnikiem uczącej się młodzieży, przez Poprzednika Naszego Benedykta XIV w Bazylice Watykańskiej uroczystie został zaliczony w poczet Błogosławionych. My przeto, którzyśmy już przez list do Przełożonego Generalnego wzięli poniekąd udział w tej podwójnej radości wspomnianego Zakonu tak wybitnie zasłużonego na polu chrześcijańskiego wychowania, chcemy obecnie dać świeży dowód Naszej życzliwości względem Kalasantyńskiej Rodziny Zakonnej, także i w tym celu, aby spełniając nakaz Boskiego Mistrza ponownie okazać naszą usilną, ojcowską troskę o dzieci i młodzież, zwłaszcza ubogą i opuszczoną, oraz by wszyscy wierni poczuli się do wdzięczności wobec zasług Świętego Józefa Kalasantego, jego duchownych Synów i Szkół Pobożnych, a wstępując w ślady tegoż Zakonodawcy i innych czcigodnych mężów, pomagali w mierę sił temu pożytecznemu Zakonowi.

Niemalże wagi bowiem dokumenty niewątpliwie stwierdzają, że właśnie Św. Józef Kalasanty tu w Wiecznym Mieście za mostem Sykstyńskim, przy kościele Św. Doroty w roku 1597 otworzył pierwszą w Europie bezpłatną szkołę powszechną dla biednych i opuszczonych dzieci. Już od święceń kapłańskich otrzymanych w swej ojczyźnie Hiszpanii, mimo że pełnił już obowiązki wikariusza generalnego diecezji Urgell, odczuwał Mąż Boży wewnętrzny głos wzywający go do tego zbawiennego i zwłaszcza w owych czasach niezbędnego dzieła. Jak powiadają bowiem, w czasie pobytu w tym mieście słyszał ów głos wewnętrzny ciągle mu powtarzający rozkaz: „Idź do Rzymu, Józefie, idź do Rzymu”, a kiedy wahał się w niepewności, widział we śnie niezliczone rzesze dzieci, których wrażliwe jeszcze umysły i młodzieńcze serca kształcił i zaprawiał do cnoty i nauki. Znaczenie tego widzenia pojął Józef w Rzymie, gdy pewnego dnia przechodząc ulicą istotnie ujrzał gromadę chłopców używających niewybrednych i brzydkich wyrazów z taką nieskrępowaną, pożądowania godną swobodą, która wyraźnie świadczyła o ich przedwczesnym zepsuciu. Widzi to Józef, boleje i słyszy do siebie zwrócone słowa Ducha Świętego: „Tobie zostawiony jest ubogi: sierocie ty będziesz pomocnikiem”. Założył tedy, jak już powiedzieliśmy, szkoły, które według jego życzenia miały się zwać „Pobożnymi”, aby przez to jasno zaznaczyć ich charakter i cel, które Chrystus Pan i Jego Matka Najświętsza wśród trudności, wrogich napaści i licznych prześladowań zawsze jawną otaczali opieką,

a które wielu z Naszych Poprzedników od samego początku łaskawymi darzyło względami. I tak Klemens VIII zaledwie poznał zamiar Kalasantego bezpłatnego nauczania dzieci z ludu, poparł sprawę i gdyby nie jego śmierć z całą pewnością zatwierdziłby Szkoły Pobożne. Paweł V orzekł, że dzieło Józefa powstało „z natchnienia Bożego” i w roku 1617 zatwierdził zgromadzenie Szkół Pobożnych, które od swego imienia nazwał Paulińskim; Grzegorz XV, któremu Św. Józef światłem niebiańskim oświecony przepowiedział w Narni jego wybór na papieża, był wielkim przyjacielem Świętego i jego współpracowników, a swoją Bullą Apostolską „In supremo apostolatus solio” z r. 1621 podniósł Zgromadzenie Paulińskie do godności Zakonu i wkrótce zatwierdził jego konstytucje; Urban VIII zabronił innym używania dla zysku nazwy Szkół Pobożnych; Aleksander VII wszczął proces beatyfikacyjny Józefa; Klemens IX powtórnie uznał i zatwierdził wszystkie łaski i przywileje nadane Zakonowi Szkół Pobożnych przez Grzegorza XV; Klemens XII uroczyście orzekł, że Józef przejął posłannictwo z nieba przede wszystkim po to, aby dać pierwowzór chrześcijańskiego, powszechnego nauczania ludowego; Benedykt XIV, który Kalasantego nazwał Jobem Nowego Testamentu, równo 200 lat temu, jak zaznaczyliśmy, zaliczył go w poczet błogosławionych, a wreszcie Klemens XIII kanonizował go w roku 1767. Na koniec zaś za naszych czasów Benedykt XV dokumentem papieskim z r. 1917 potwierdził autorytatywnie przodujące stanowisko Św. Założyciela Szkół Pobożnych w podniesieniu i szerzeniu idei bezpłatnego nauczania biednych dzieci. Nic też dziwnego, że Szkoły Pobożne, taką pomocą i opieką niebiańską wsparte, pochwałami i uznaniem takim zaszczycone i przed prześladowaniem zabezpieczone, w krótkim czasie, rozkrzewiwszy się szeroko w Italii, Europie i Ameryce, wydały wszędzie obfite owoce cnót i nauki, a i dziś kwitną ku ozdobie i radości Kościoła Świętego, ku pożytkowi młodzieży chrześcijańskiej, dla której Św. Józef Kalasanta jest jednym z najwiękzych ojców i najdroższym z nauczycieli po dzień dzisiejszy. Zważywszy to wszystko, tylu Papieży Poprzedników Naszych na Stolicy Piotrowej w ciągu trzech stuleci, sami chętnie postanowiliśmy przychylić się do pokornej i usilnej prośby umiłowanego syna dzisiejszego Prokuratora Generalnego Zakonu Kleryków Regularnych Ubogich Matki Bożej Szkół Pobożnych, wyrazić pragnień całego Zakonu, abyśmy łaskawie wybrać raczyli Św. Józefa Kalasantego Patronem chrześcijańskiego, powszechnego nauczania, dla upamiętnienia wspomnianego podwójnego jubileuszu i by spełnić od dawna żywione pragnienie Zakonu, uprzednio już przedłożone Stolicy Apostolskiej. Wobec tego, wysłuchawszy czcigodnego brata Naszego Klemensa Micarę, Kardynała Świętego Kościoła Rzymskiego, Biskupa Veliternę-

skiego Prefekta św. Kongregacji Obrzędów, niniejszym pismem, pełną Naszą władzą Apostolską, Świętego Józefa Kalasantego Wyznawcą niebieskim u Boga Patronem wszystkich chrześcijańskich szkół powszechnych na całym świecie na zawsze ustanawiamy, wybieramy i ogłaszamy. Wszystko co się temu przeciwi traci moc prawną. To orzekamy, postanawiamy, nadając temu orędziu nieprzerwaną i trwałą moc, ważność i skuteczność, by mogło uzyskać i zachować pełne i nienaruszone znaczenie, ku całkowitemu pożytkowi zainteresowanych teraz i w przyszłości. W ten sposób tylko należy interpretować i rozumieć powyższe orędzie, uważając za nieważne odtąd i bez znaczenia czyjekolwiek przeciwne świadome czy nieświadome zamierzenia, bez względu na władzę, od której mogłyby pochodzić.

Dan w Castel Gandolfo pod pierścieniem Rybaka, 13 sierpnia w roku 1948, X Naszego Pontyfikatu.

Na mocy szczególnego zlecenia
Ojca Świętego w zastępstwie
Kardynała Sekretarza Stanu
Dominik Spada a Brevibus Apo-
stolicis.